

SANDBERGIN ELI KEKÄLEEN TALO
rakennushistoriaselvitys

Tampere 30.8.2014
Arkkitehtitoimisto
Lasse Kosunen Oy

Sisällysluettelo

Perustietolomake	3	Nykytila: leikkaukset	35
1 Johdanto	4	Lähteet	36
2 Sijainti ja kaavahistoria	4		
3 Tontin rakentuminen	6		
3.1 Henkilöitä rakennuksen historiasta	6		
3.2 Ensimmäinen rakentamisvaihe	7		
3.3 Toinen ja kolmas rakentamisvaihe	9		
4 Muutokset	11		
4.1 Lista rakennusvaiheista ja muutoksista	11		
4.2 Tärkeimmät muutokset	14		
5 Nykytila	18		
5.1 Ympäristö	18		
5.2 Ulkotilat	20		
5.3 Sisätilat	22		
5.4 Keskustorin siiven porrashuone	25		
6 Yhteenveto	28		
Nykytila: pohjapiirustukset	29		
Nykytila: Julkisivut	34		

Perustietolomake

Kohteen nimi	Sandbergin eli nykyinen Kekäleen talo
Arkkitehti	Frans Ludvig Calonius
Rakennuttaja	Apteekkari Thomas Clayhills
Suunnitteluajankohta	1880, 1891, 1896
Alkuperäinen käyttötarkoitus	Asuin- ja liikerakennus
Nykyinen käyttötarkoitus	Liike- ja toimistorakennus
Omistus	Muotitalo Kekäle Oy
Kaavatilanne	Voimassaoleva asemakaava 10.6.1936 vahvistunut kaava nro -182, jossa ei asemakaavamerkintöjä
Kohteen koko	4400 m ²
Tontin koko	2385 m ²
Suojelutilanne	Ei suojeltu

2. Näkymä Keskustorilta vuodelta 2014

3. Näkymä Keskustorilta vuodelta 1928

1 JOHDANTO

Rakennushistoriaselvitys koskee Tampereen kaupungin Tammerkosken kaupunginosan korttelin 10 tonttia 11. Tontilla sijaitsee Sandbergin eli nykyinen Kekäleen liikerakennus, joka on rakentunut kolmessa vaiheessa vuosina 1882-1897. Rakennus on osin kaksi-, osin kolmikerroksinen ja historiallisesti hyvin kerrostunut. Alunperin Sandbergin talo edusti uusrenessanssia, mutta lukuisten muutosten myötä tyyli on sekoittunut.

Selvitys käsittelee Sandbergin talon rakentumisen vaiheita ja siihen vuosien varrella tehtyjä muutostöitä sekä eri toimintojen ja käyttötarkoitusten vaikutuksia muutoksiin. Selvitys kartoittaa taustatietoa Kymppikorttelin kaavamuutosta sekä muutossuunnittelua varten.

Rakennushistoriaselvityksen lähteinä on käytetty kirjallisuutta, Tampereen rakennusvalvonnan arkiston lupapiirustuksia, Kekäleen arkistoasekämuseonvalokuva-arkistonvalokuvia. Selvitysperustuu myös kohdeinventointiin ja Hannu Kekäleen haastatteuihin.

Kaikista muutosvaiheista ei löydy piirustuksia. Selvitys etenee kronologisesti Sandbergin talon rakentumisen vaiheiden ja muutosten mukaisesti.

2 SIJAINTI JA KAAVAHISTORIA

Sandbergin talo sijaitsee Tampereen ydinkeskustassa Keskustorin laidalla Tammerkosken kaupunginosassa. Rakennus rajautuu Aleksis Kiven katuun ja Kauppakatuun sekä Kelan ja Osuuspankin taloihin.

Nykyinen Aleksis Kiven katu oli aikaisemmalta nimeltään Itäinen Pitkäkatu, joka vähitellen lyheni muotoon Itäisenkatu. Vuonna 1936 kansallismielisyyden vaikutuksesta monia kadunnimiä vaihdettiin, ja Aleksis Kiven katukin sai nykyisen nimensä. Tässä selostuksessa käytetään sekaannusten välttämiseksi vain nimitystä Aleksis Kiven katu.

Tampereen kaupungin perustuskirja ja ensimmäinen asemakaava vahvistettiin vuonna 1779 kuningas Kustaa III:n toimesta.

Tällöin alueella oli arviolta 300-400 asukasta. Ensimmäisessä asemakaavassa Keskustori (silloiselta nimeltään pelkkä Tori) oli jo nykyisellä paikallaan, ja sen ympärille oli varattu tontit neljälle kirkolle sekä raatihuoneelle.

Kaavoitettu alue oli melko pieni, alunperin 60 tonttia, kunnes Carl Ludvig Engelin asemakaava vuodelta 1830 lähes kaksinkertaisti kaavoitetun alueen. Vielä vuoden 1868 asemakaavassa kaikki tontit sijaitsivat Tammerkosken länsipuolella, kunnes vuonna 1896 kaavakartta täydentyi myös Tammerkosken itäpuolisilta osilta.

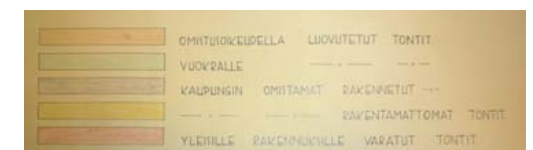
Keskustorin ympäristöön alkoi rakentua korkeampia, "uuden aikakauden taloja" 1800-luvun loppupuolella, ja Sandbergin talo oli niistä ensimmäisiä. 1884 vedettiin vesijohto Mältinrannasta Laukontorille. Tämä osaltaan mahdollisti korkeiden talojen rakentamisen Keskustorin - silloiselta nimeltään Kauppatorin - läheisyyteen.

1930-luvulla funktionalismin vaikutus näkyi kaavoituksessakin, ja 1938 hyväksyttiin asemakaava, jossa lähes kaikki Keskustoria ympäröivät vanhat rakennukset purettaisiin ja korvattaisiin korkeilla,

8-11 -kerroksisilla lamellitaloilla. Kaavamuutos ei tosin ulottunut Sandbergin talon tontille, mutta se olisi muuttanut koko Keskustorin ympäristöä huomattavasti. Sodan vuoksi asemakaavaa ei kuitenkaan toteutettu. Nykyisin voimassaoleva kaava on vuodelta 1936, ja siinä tontille ei ole osoitettu asemakaavamerkintöjä varhaisten asemakaavojen tavan mukaisesti.

Ote voimassaolevasta asemakaavasta

Kesäkuussa 2014 tuli vireille kaavamuutos, jonka tavoitteena on korttelin kehittäminen alueen kulttuuriympäristöarvot huomioiden sekä mahdollinen täydennysrakentaminen. Kymppikorttelista on tehty myös korttelisuunnitelma, jonka periaatteiden mukaisesti kaavaa valmistellaan.

1800-luvun alussa Tampereen asukasluku kasvoi vielä varsin hitaasti, kunnes kasvu alkoi kiihtyä vuosisadan lopulla. Tampereen asukasluku lähes kaksinkertaistui vuodesta 1895 vuoteen 1912, jolloin asukkaita oli jo yli 46 000. Nykyisin Tampereen asukasluku on noin 220 000.

3 TONTIN RAKENTUMINEN

3.1 Henkilöitä rakennuksen historiasta

Sandbergin talon rakennuttajana toimi juuriltaan skotlantilainen apteekkari Thomas Clayhills, s. 1844. Opiskeltuaan farmasiaa Clayhills työskenteli Turussa, mutta muutti taas Tampereelle 1874

ja alkoi pitää apteekkia puutalossa Kauppakadun ja silloisen Läntisen Pitkädun (nyk. Näsilinnankatu) kulmassa. Apteekkitoiminta oli kuitenkin niin menestyksekkästä, että hän päätti hankkia uudet toimitilat näkyvämmältä paikalta.

Clayhillsin liikerakennuksen suunnittelijana toimi kaupunginarkkitehti Frans Ludvig Calonius. Kaupunginarkkitehti suunnitteli tuolloin myös rakennuksia kaavoitustyön lisäksi. Calonius oli valittu Tampereen kaupunginarkkitehdiksi vuonna 1875, ja hän muun muassa laati Kyttälän ja Tammelan asemakaavat, jotka toteuttivat pohjois-etelä ja itä-länsi -suuntaista ruutukaavaa. Muita tunnettuja Caloniuksen suunnittelema säilyneitä rakennuksia Tampereella ovat muun muassa Finlaysonin kirkko sekä Selinin talo. Caloniuksen kädenjälki näkyy siis selvästi Keskustorin ympäristössä.

Oleellinen henkilö Sandbergin talon historiassa on rautakauppias Wilhelm Sandberg. 1878 hän avasi oman liikkeensä osoitteeseen Kauppakatu 6. Rautakauppa menestyi erinomaisesti, ja heti Clayhillsin kivirakennuksen valmistuttua 1882 Sandberg muutti liikkeensä sinne suurempiin toimitiloihin ja lähemmäs

Keskustoria. Sandbergin perhe muutti myös taloon asumaan.

Wilhelm Sandberg kuoli 43-vuotiaana, mutta liiketoiminta jatkui samannimisenä. Wilhelmin vaimo Bertha Sandberg jatkoi toimintaa omissa nimissään, ja liikkeelle nimettiin aluksi kaksi hoitajaa, Alfred Lagerbom ja Rudolf Winter. Jälkimmäinen sai liikkeen johtajuuden 1890, kun Lagerbom erosi, ja Winteristä tuli Sandbergin rautakaupan ja myös Tampereen kaupungin historiassa merkittävä hahmo.

Sandberin talon rakennusmestareina toimineista henkilöistä löytyy mainita teoksesta "Tamperetta rakentamassa", joskin ainoastaan Keskustorin siiven mestarista. Hän oli Yli-Purmolainen, Yhdysvalloissakin opiskellut Jonas Andersson.

3.2 Ensimmäinen rakentamisvaihe

Ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin kolmikerroksinen kivitalo Kauppakadun ja Aleksis Kiven kadun kulmaan. Rakennus valmistui 1882. Rakennuksen ensimmäinen kerros oli liiketilaa, ja kaksi ylempää kerrosta oli tarkoitettu asumiseen.

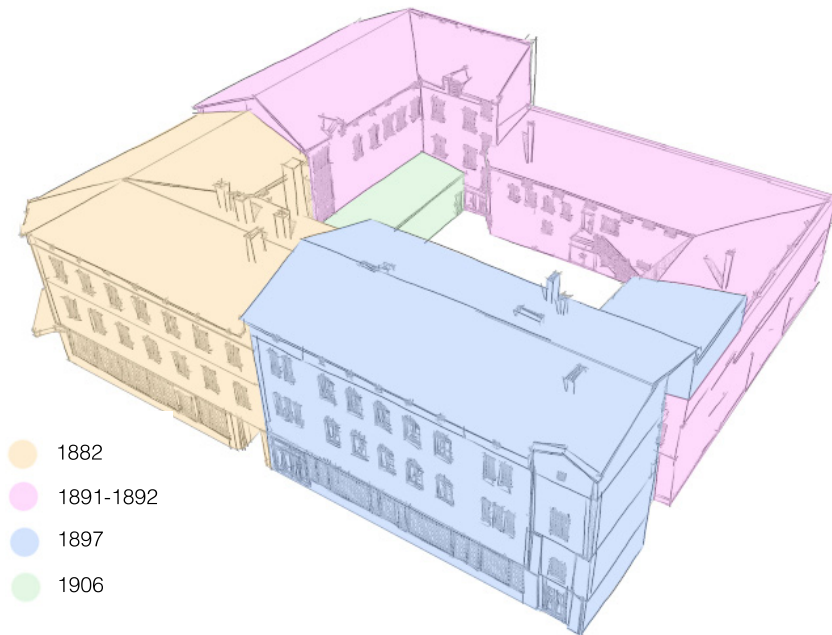
Ylempien kerrosten ikkunat olivat kolmiruutuiset T-ikkunat. Ensimmäisessä kerroksessa oli puolestaan kaari-ikkunat. Asuinkerrosten parvekkeet sijaitsivat rakennuksen kulmassa, mutta niihin oli käynti vain suuremmista asunnoista. Julkisivun perusjäsentely on klassistinen mutta siinä on jo havaittavissa uusrenesanssin piirteitä.

Sisäänkäyntejä oli alunperin peräti viisi kappaletta, joista yksi oli sisäpihalla ja joka johti palvelijoiden portaisiin. Muut sisäänkäynnit johtivat liikehuoneistoihin, ja yksi, joka johti asuntoihin vievään pääportaaseen. Lisäksi sekä Kauppakadulta että Aleksis Kiven kadulta pääsi jalkakäytävältä portaita pitkin kellariin.

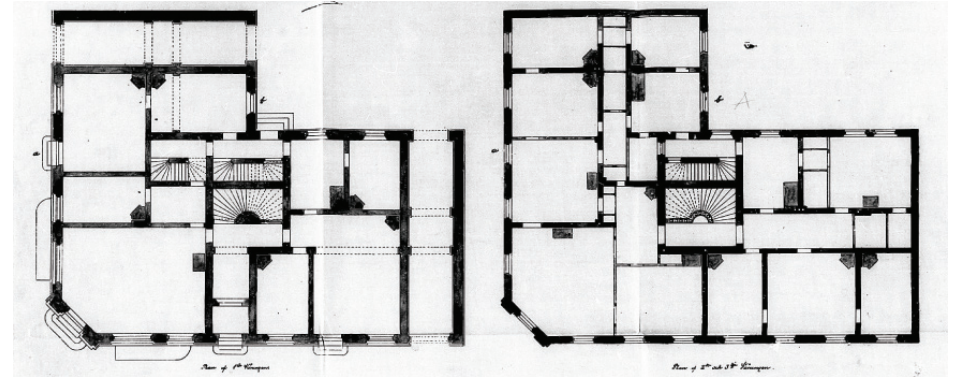
Rakennuksen molemmissa päädyissä oli katutasossa käytävät sisäpihalle. Käytävät oli suljettu rakennuksen tyyliin sopivilla pariovilla, ja niiden kautta päästiin hevuskärryillä sisäpihalle muun muassa tavarankuljetusta varten. Myös asiakkaat saattoivat jättää hevosensa sinne liikkeissä asioinnin ajaksi.

Yhteensä rakennuksessa oli neljä asuntoa, kussakin kerroksessa kaksi. Asuinkerroksiin johti asukkaiden käyttämä pääporras Aleksis Kiven kadulta, sekä hieman pienempi palvelijoiden porras, jonka kautta pääsi sisäpihalle sekä oman sisäänkäynnin kautta asuntoon.

Huoneissa oli uunilämmitys, ja ensimmäisiä vuosina vesi kannettiin sisään ja ulos, kunnes matalapainevesijohto valmistui 1884.

Kaavio Sandbergin talon rakentumisen vaiheista

Kulmarakennuksen 1. sekä 2.-3. kerrosten pohjapiirustukset vuodelta 1880

Kulmarakennuksen julkisivupiirustukset vuodelta 1880

Apteekkari Clayhills piti apteekkia ja asui itse talossa, mutta jo talon valmistumisvuonna 1882 liiketiloihin muutti myös Wilhelm Sandbergin rautakauppa, jonka mukaan rakennus on saanut kutsumanimensä.

Sandbergin rautakauppa sijaitsi rakennuksen kulmassa

pääsisäänkäynnin yhteydessä parhaalla paikalla. Apteekin sisäänkäynti oli Aleksis Kiven kadun puolella. Rautakaupan toiminta oli näkyvää ja ulottui jossain vaiheessa jopa koko läntiseen Suomeen, ja vuosien varrella rakennuksen julkisivussa oli muun muassa suuri Sandbergin mainoskyltti, joten se on ymmärrettävästi päätynyt rakennuksen kutsumanimeksi.

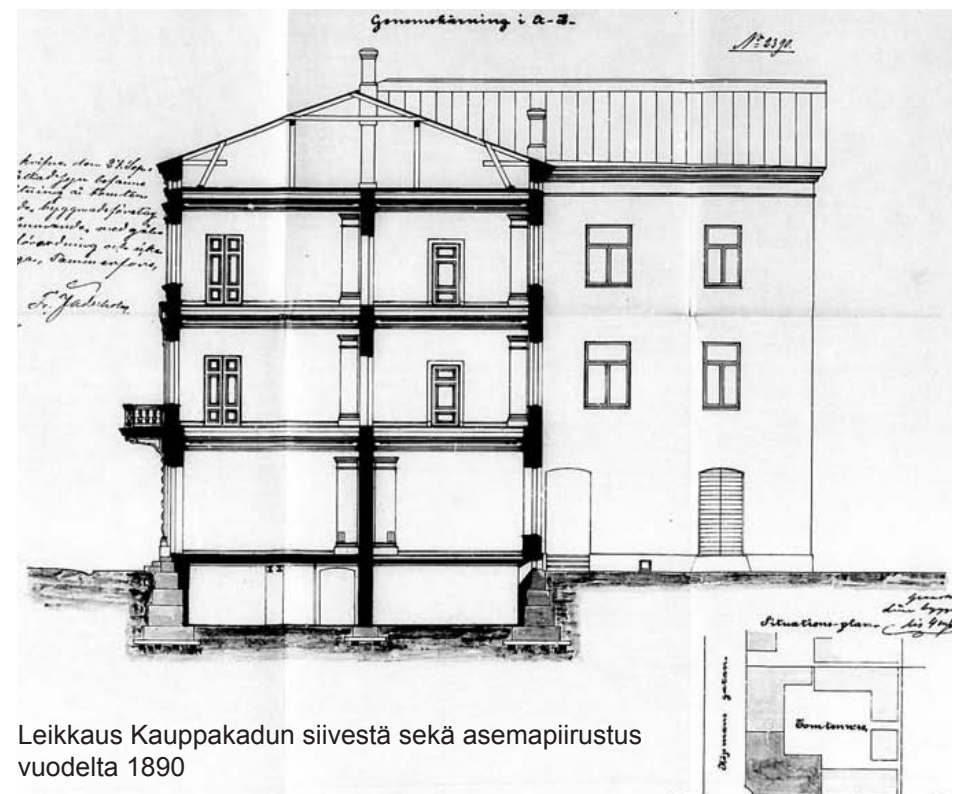
3.3 Toinen ja kolmas rakentamisaika

Pian Calonius sai Clayhillsiltä toisen toimeksiannon. Kauppakadun varteen rakennettiin kolmikerroksinen kivitalo kulmassa sijaitsevan rakennuksen jatkeeksi. Koska Kauppakatu nousee Keskustorilta länteen päin, uusi kivitalo nousi vajaan metrin korkeammalle kuin kulmarakennus.

Uuteen rakennukseen tuli niin ikään liiketilaa katutasoon ja asuntoja kahteen ylempään kerrokseen. Julkisivun tyyli oli hyvin samankaltainen kuin kulmarakennuksen, mutta ikkunajako oli tiheämpi. Tyyllillisesti rakennus oli jo puhdasta uusrenesanssia. Rakentamisen yhteydessä suljettiin Kauppakadun puolella oleva

sisäpihalle johtava käytävä. Toiseen kerrokseen rakennettiin Kauppakadulle avautuva koristeellinen parveke. Lisäsiipi valmistui 1891.

Kauppakadun siiven lupapiirustuksista on säilynyt vain leikkaus ja asemapiirustus, joten alkuperäisistä pohjaratkaisuista ei voi sanoa paljoakaan. Ensimmäiset pohjapiirustukset Kauppakadun siivestä

Leikkaus Kauppakadun siivestä sekä asemapiirustus vuodelta 1890

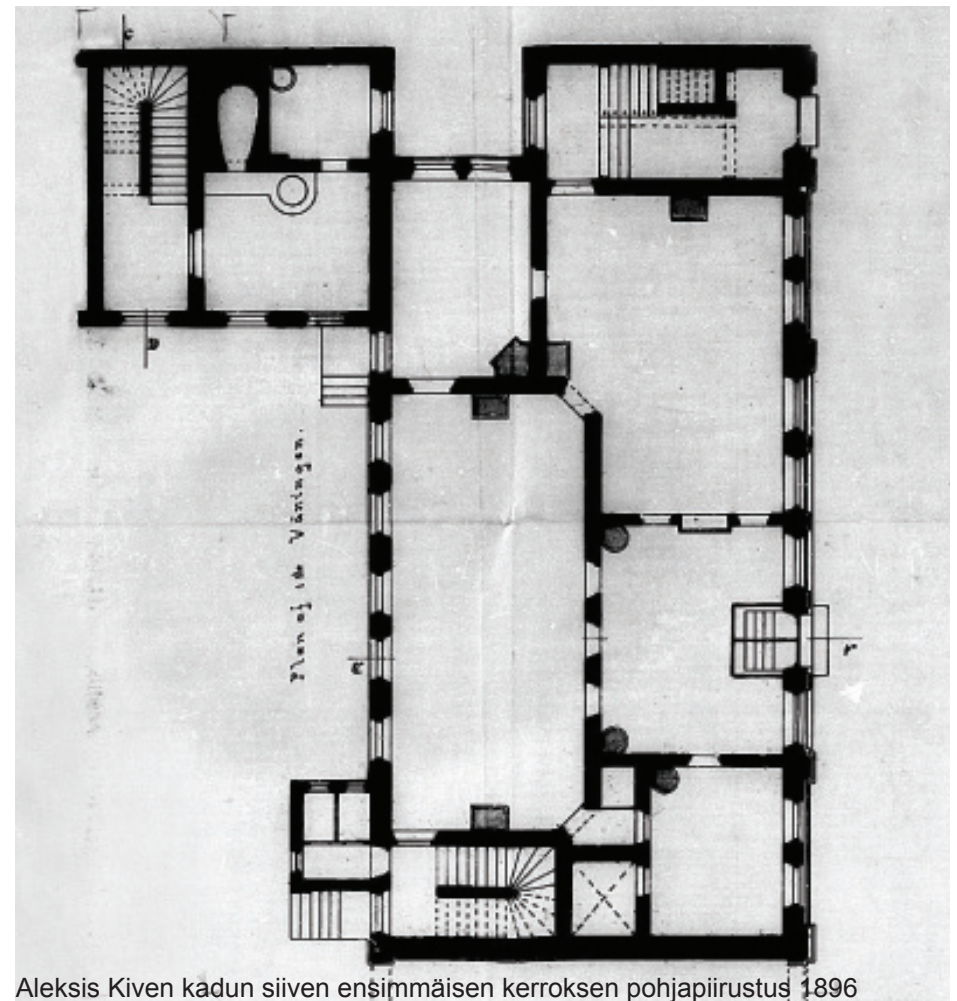
ovat vuodelta 1906, jolloin tehtiin paljon muutoksia olemassaoleviin rakenteisiin.

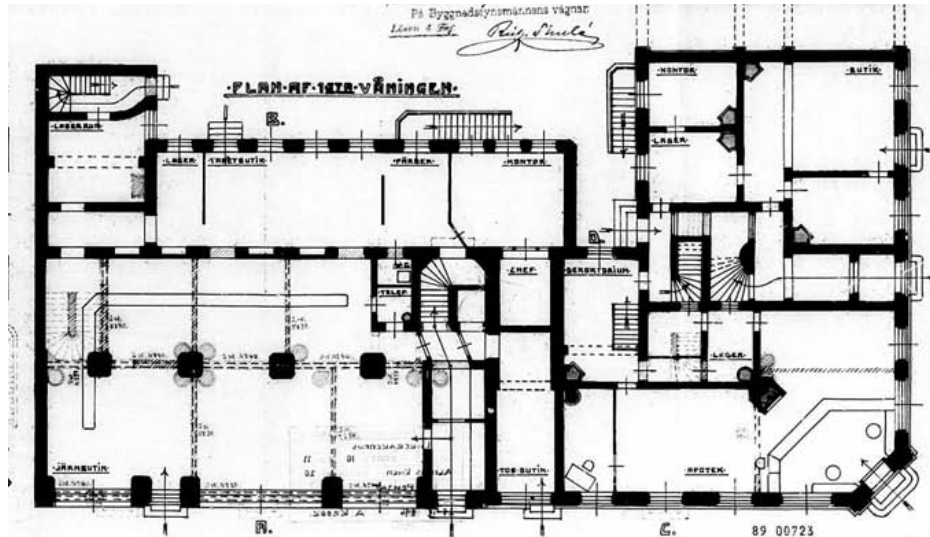
Samoihin aikoihin Kauppakadun siiven rakentamisen kanssa kokonaisuutta täydennettiin myös kaksikerroksisella kivialolla sisäpihalle. Rakennuksessa oli varastoja, käymälät ja pesutupa. Lisäsiipi rakennettiin vuosina 1891-92. Rakennus oli pääosin kylmää varastotilaa.

1897 valmistui Aleksis Kiven kadun suuntainen kolmikerroksinen kivitalo vanhan kulmaosan jatkeeksi. Kuten rakennuksen muissakin osissa (paitsi sisäpihassivessä), ensimmäinen kerros oli liiketilaa ja kaksi muuta asuinhuoneistoja. Edelleen julkisivujen tyyli pidettiin samankaltaisena, mutta nyt asuinkerrokseen tehtiin kaari-ikkunat. Asuinkerrokseen rakennettiin myös Keskustorille antavat parvekkeet.

Sisäänkäynti liikehuoneistoon tapahtui Aleksis Kiven kadulta rakennuksen keskiosasta. Sisäpihalta oli sisäänkäynti, josta oli yhteys kellariin ja kahteen asuntoon. Yläkerran asuntoihin johtava pääporras sijoittui rakennuksen pohjoispäähän.

Samalla kolmannen rakennusvaiheen kanssa täydennettiin sisäpihassivien pohjoista osaa kellarilla sekä kolmannella kerroksella, johon tuli asunto.

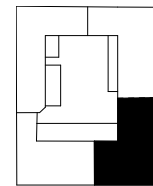
Kauppakadun siiven ensimmäisen kerroksen laajennus vuodelta 1906

Huomioonotettavaa lisärakentamista tapahtui vielä 1906, kun muutosten yhteydessä laajennettiin Kauppakadun siiven kellaria sekä ensimmäistä kerrosta. Samalla aukotettiin vanhaa sisäpihanpuoleista ulkoseinää sekä lisättiin sisäpihalle portaat, joita pitkin pääsi laajennettuun kellariin. Liiketilan kantavat väliseinät purettiin. Liiketilasta muodostui avara yhtenäinen kokonaisuus jota uudet suuret näyteikkunat korostivat. Muutos oli ensiaskel kohtia laajoja yhtenäisiä liiketiloja.

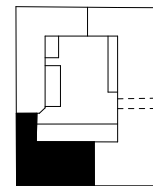
4 MUUTOKSET

4.1 Lista rakennusvaiheista ja muutoksista

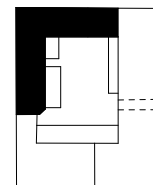
Rakennusvalvonnan arkiston lupakuvien perusteella kootun listan vuosiluvut ovat piirustusten päiväyksistä, eivätkä ne kerro rakennusten ja muutosten valmistumisajasta.

1880 Kolmikerroksinen kivitalo tontille (Kauppakadun ja Itäisen Pitkätien, nyk. Aleksis Kiven kadun kulmaan)

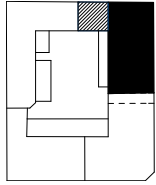

1890 Kolmikerroksinen kivitalo tontille (Kauppakadun suuntaisesti), samalla Kauppakadulta sisäpihalle johtavan käytävän sulkeminen.

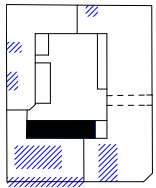

1892 Kaksikerroksinen kivitalo sisäpihalle

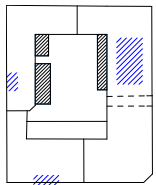
1896 Kolmikerroksinen kivitalo tontille (Aleksis Kiven kadun suuntaisesti) sekä sisäpihasiiven

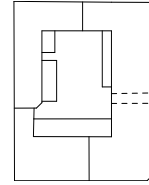
osan täydennys kolmannella kerroksella ja kellarilla.

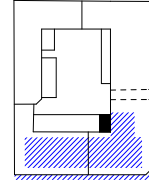
1906 Kauppakadun siiven näyteikkunoiden suurennus sekä ensimmäisen kerroksen väliseinien purku ja tilan avartaminen sekä ensimmäisen kerroksen ja kellarin laajennus. Kulmarakennuksen kellarissa aukkojen umpeenmuurauksia. Sisäpihasiiven eteläisimpien portaiden purkaminen ja uusi porras. Kulmarakennuksen kellariin johtavien portaiden poistaminen Kauppakadulta ja Keskustorin puolelta, uudet portaat sisäpihalle.

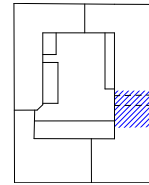
1907 Muutoksia sisäpihasiiven entiseen porrahuoneeseen (muutettu wc:ksi). Aleksis Kiven kadun siiven ensimmäisen kerroksen väliseinien purkua. Kauppakadun siiven parvekkeen purku. Katosrakennuksia sisäpihalle.

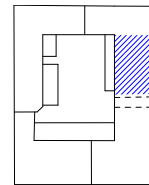
1922 Keskustorin puoleisen julkisivun näyteikkunoiden suurentaminen

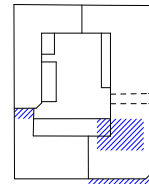
1934 Kulmarakennuksen ja Kauppakadun siiven väliseinien purkua 1.-3. kerroksissa, toisen kerroksen ikkunajaon muutos, hissi, wc:itä, kulmarakennuksen näyteikkunoiden suurennus sekä kulmaparvekkeiden poisto, matalan sisäpihasiiven täydennys.

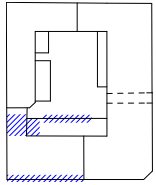
1936 Kulmarakennuksen toisen kerroksen väliseinien purkua.

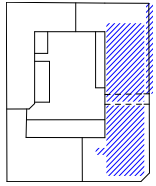
1949 Muutoksia Keskustorin siiven liiketiloissa.

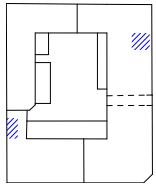
1953 Näyteikkunanauhat vanhimpaan osaan, väliseinien purkua, Kauppakadun siipeen uusia väliseiniä sekä vanhojen purkua.

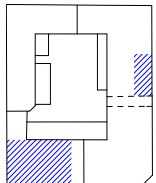
1955 Näyteikkunanauhat Kauppakadun siipeen, väliseinien muutoksia, matalan pihasiiven ikkunoiden muutos lasitiilinauhaksi.

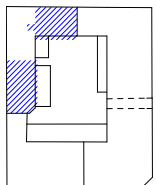
1962 Näyteikkunanauhat Keskustorin puoleiseen siipeen sekä aukko toisen kerroksen välipohjaan. Portaiden muutoksia. Väliseinien purkuja. Liukuportaat ensimmäiseen kerrokseen.

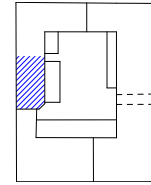
1963 Pieniä muutoksia vuoden 1962 pohjiin.

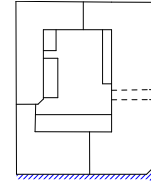
1970 Välipohjan aukko umpeen. Väliseinien purkua ja käyttötarkoituksen muutos Kauppakadun siivessä.

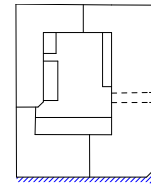
1975 Muutos koskien sisäpihosiiven palomuurijärjestelyjä sekä välikerroksen ulkoikkunoita. Sosiaalitulat sisäpihan siipeen.

1977 Käyttötarkoituksen muutos sisäpihan siivessä.

1978 Julkisivuväriytyksen muutos sekä mainoksen lisääminen.

1982 Kadunvarsirakennukset jouduttiin paaluttamaan

1985 Sisäänkäyntien uusimisia sekä toisen kerroksen ikkunajaon palauttaminen alkuperäiseksi.

4. Sandbergin talo iltavalaistuksessa vuonna 1968

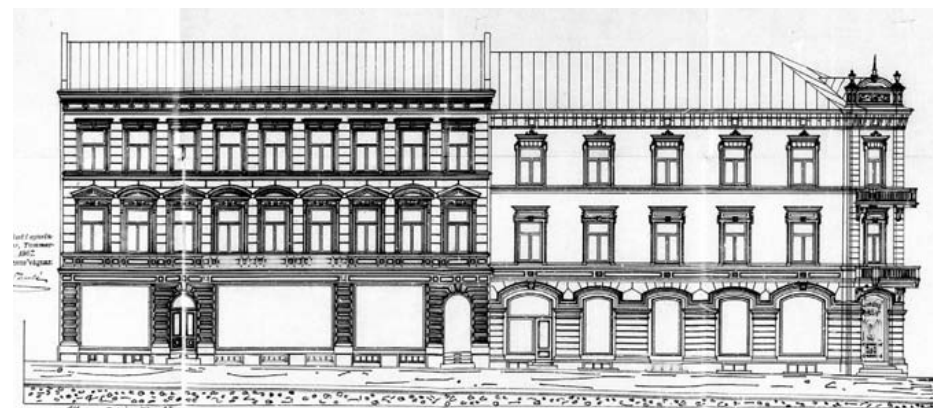

Kuvassa näkyy talvinen Keskustori kaakosta päin kuvattuna vuonna 1955. Keskustorin lävistävä Viistokatu on ollut keskeinen osa Keskustorin liikennettä.

4.2 Tärkeimmät muutokset

Sandbergin talo on vuosien varrella kohdannut huomattavan määrän merkittäviä muutoksia. Tässä luvussa käsitellään niistä suurimpia.

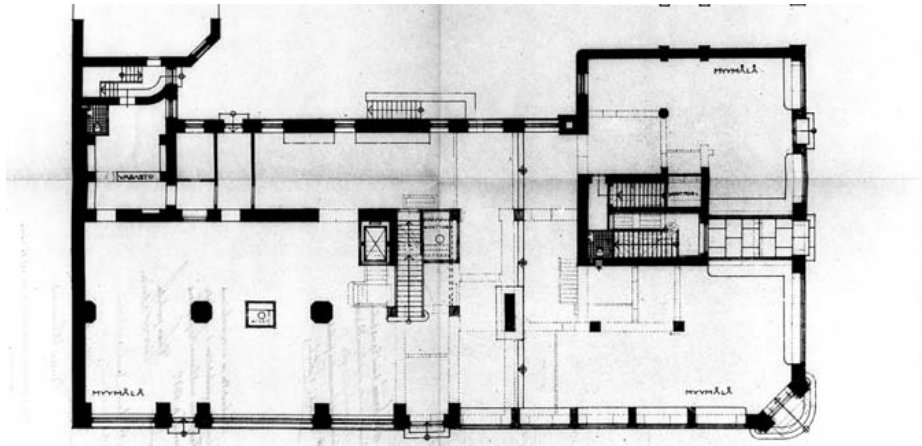
Ensimmäisiä muutoksia tehtiin 1906, kun Sandbergin talo siirtyi Rudolf Winterin omistukseen Clayhillsin halutessa luopua siitä. Winter siirsi pääsisäänkäynnin Kauppakadun puolelle, ja liikejärjestelyt rakennuksen sisällä muuttuivat hieman. Huomattavimpia muutoksia olivat Kauppakadun siiven näyteikkunoiden suurentaminen sekä kellarin ja ensimmäisen kerroksen laajennus. Samalla purettiin joitain väliseiniä ja

Kauppakadun siiven muutospiirustus vuodelta 1906

avarrettiin liiketilaa. 1907 Kauppakadun siivestä myös purettiin toisen kerroksen parveke, ja sisäpihalle rakennettiin katoksia.

Seuraavat muutokset tehtiin vuonna 1922, kun Keskustorin puoleisen julkisivun näyteikkunoita suurennettiin. Vanhimman osan näyteikkunat puolestaan suurennettiin 1934. Tällöin myös liiketoiminta laajeni niin, että osa asunnoista otettiin liikehuoneistokäyttöön, ja Kauppakadun siiven kolmannesta kerroksesta varattiin tilat liikkeen johtajien ja johtokunnan kokoushuoneiksi. Kulmaparvekkeet poistettiin, ja muitakin melko suuria muutoksia tehtiin. Esimerkiksi sisätiloja avarrettiin purkamalla lisää väliseiniä.

Kauppakadun siiven sekä kulmarakennuksen 1. kerroksen muutoksia vuodelta 1934

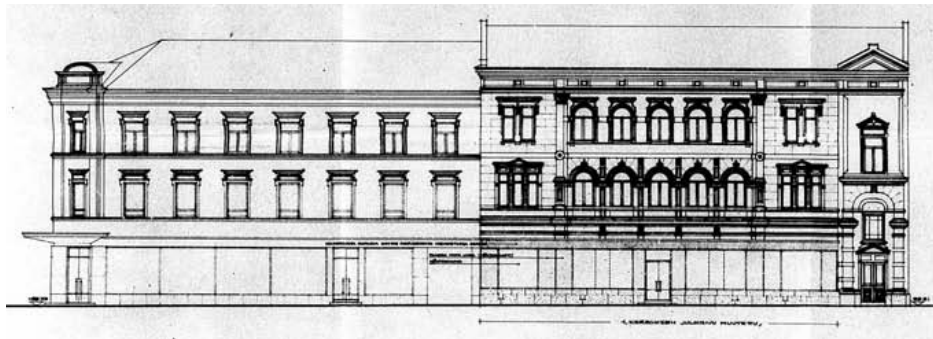
6. Ulkonäkymä Keskustorilta vuodelta 1934 ennen vanhimman osan näyteikkunoiden muutosta

Samana vuonna rakennukseen tuli myös hissi. Kulmarakennuksen portaikko suunniteltiin muutettavan suuremmaksi, mutta oletettavasti toset portaat vain poistettiin, sillä palvelijoiden portaat ovat vielä jäljellä seuraavissa lupapiirustuksissa vuodelta 1953.

1934 muutettiin myös toisen kerroksen ikkunajakoa. Toisen ja kolmannen kerroksen ikkunat ehtivät olla keskenään erilaisia yli 50 vuotta, kunnes ne 1985 muutettiin takaisin alkuperäiseen asuunsa.

Suuri muutos rakennuksen julkisivuun tuli 1953, kun vanhimman osan ensimmäisen kerroksen julkisivu uusittiin täysin. Julkisivuun

tehtiin tuolloin ajan mukaiset näyteikkunanauhat, ja julkisivun kantavaksi rakenteeksi pystytettiin soikeat pilarit. Kauppakadun siiven julkisivuun sama muutos tehtiin 1955, ja Keskustorin julkisivuun 1962, jolloin Sandbergin rautakauppa siirtyi Oy Telko Ab:n omistukseen. Samalla liiketoiminta muuttui enemmän tavaratalon tyyppiseksi, ja rakennusta muokattiin tähän suuntaan.

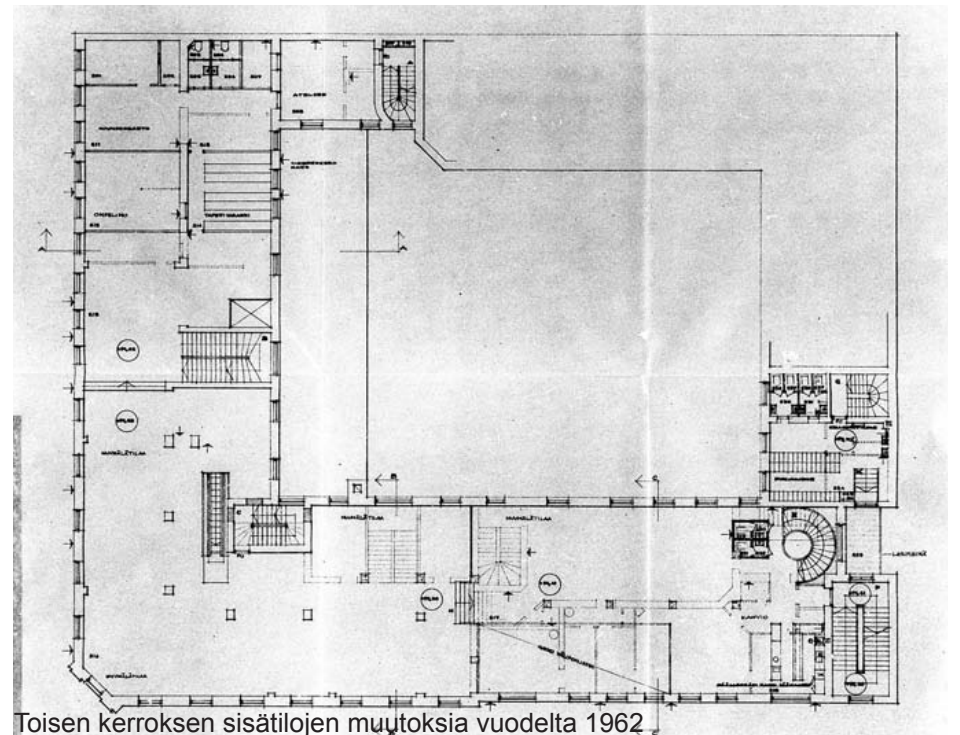
Uudet graniittijulkisivut muutospirustuksessa vuodelta 1962

Vuoteen 1962 mennessä Sandbergin talo oli lähes yksinomaan liike- ja toimistokäytössä. Ainoastaan sisäpihasiiven kolmikerroksisen osan kahdessa ylimmässä kerroksessa oli pienet asunnot.

Sisätiloja avarrettiin jälleen, ja Keskustorin siiven toisen kerroksen välipohjaan tehtiin valoaukko, jonka viereen tuli kahvila. Kulmarakennuksen ensimmäiseen kerrokseen tuli myös

liukuportaat. Myös rakenteellisia muutoksia piti tehdä: konttorikerroksen eli kolmannen kerroksen alapohjaa piti vahvistaa teräspalkein reikäkorttikoneiden vuoksi. 1960-luvulla liikkeessä myytiin jopa autoja ja polkupyöriä.

60-luvulla otettiin käyttöön rakennuksen kulmaoven yläpuolinen tila mainos- ja ilmoitustilana. Yhteistyötä tehtiin Suomen tietotoimiston kanssa, ja ilmoitukset koskivat esimerkiksi olympialaisten tuloksia.

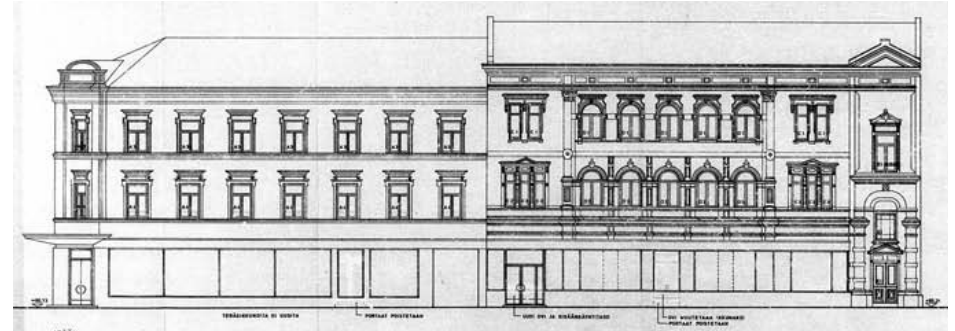

Toisen kerroksen sisätilojen muutoksia vuodelta 1962

1970 myymälätilaa laajennettiin edelleen, kun Kauppakadun siiven toisen kerroksen varastotilasta tehtiin myymälätilaa. Samalla Keskustorin siiven toisen kerroksen välipohjassa ollut aukko katettiin.

Vielä vuonna 1975 Telko teki muutoksia muun muassa sisäpihasiiven palomuurijärjestelyihin ja ikkunoihin, mutta 1976 yhtiö jo lopetti toimintansa. 1977 Joensuulainen Muotitalo Kekäle Oy avasi vate liikkeen Sandbergin talossa, ja 1978 koko rakennus siirtyi Kekäleeseen omistukseen. Kekäle Oy on Joensuussa 1957 perustettu vaatealan yritys, joka on vuosikymmenien mittaan kasvanut valtakunnalliseksi toimijaksi. Sisätiloissa ei tehty suuria muutoksia, mutta vanhat liukuportaat kunnostettiin, ja toiset, alaspäin vievät liukuportaat lisättiin.

1978 julkisivuissa tehtiin värimuutoksia, ja vuonna 1985 uusittiin toisen kerroksen ikkunajako. Seuraavan kerran myymälän sisätiloja uudistettiin 2000-luvun alussa, mutta näistä muutoksista ei ole tarvinnut hakea rakennuslupaa, joten lupapiirustuksia ei ole. Kaikista muutoksista ei siis ole säilynyt - tai ollut alunperinkään -

Viimeisimmät julkisivumuutokset vuodelta 1985

piirustuksia, joten osa muutosten ajoituksista jää hämärän peittoon.

Esimerkiksi Kauppakadun siiven toisen kerroksen sisäpihalle antavat ikkunat on merkitty kaikkiin rakennusvalvonnan arkistosta löytyviin lupapiirustuksiin, mutta kuten sisäpihalta otetusta valokuvasta näkee, ne ovat tällä hetkellä ummessa.

Sandbergin taloa koskevia muutossuunnitelmia on tehty aikaisemminkin. Kauppakadulla 1980-luvulla Kekäleeseen vieressä toimiut pankki olisi halunnut ostaa Sandbergin talon, ja se suunnitteli kattavansa sisäpihan ja tekevänsä rakennuksesta kauppakeskuksen. Tämä hanke jäi kuitenkin toteutumatta. Viime vuosina muutokset ovat keskittyneet liiketilojen sisustuksiin

ja muihin sisätiloihin. Muuten kiinteistössä on tehty ylläpitäviä korjaustöitä.

5 NYKYTILA

5.1 Ympäristö

Sandbergin talo sijaitsee aivan Tampereen ydinkeskustassa Keskustorin laidalla, Kauppakadun ja Aleksis Kiven kadun kulmassa. Kaupunginosa on Tammerkoski. Sijaintinsa ansiosta Sandbergin talo on keskeinen osa Keskustorin näkymiä. Erityisen dominoivan osan näkymästä Sandbergin talo muodostaa Keskustorilta ja Aleksis Kiven kadulta katsottuna.

Ympäristössä on muitakin merkittäviä rakennuksia, kuten Raatihuone (1890) toisella puolella Kauppakadua sekä Vanha kirkko (1824) Keskustorin toisella laidalla. Sandbergin talon jatkeena Kauppakadulla on Osuuspankin talo (1905). Uudempaa rakennuskantaa edustaa Kelan toimisto (1979) Aleksis Kiven kadulla.

Sandbergin talo rajautuu tiukasti kahdelta sivultaan viereisiin rakennuksiin eli Osuuspankin taloon ja Kelaan. Kauppakadun puolelta Raatihuone ja sen vieressä oleva Kauppa-Hämeen matala osa rajaavat yhdessä Sandbergin talon kanssa selkeän katutilan. Aleksis Kiven kadun puolelta rakennus avautuu suoraan Keskustorille, joten katutila on avaraa.

Alunperin Kauppakatu oli Tampereen pääkatu Hämeenkadun sijasta, mutta Hämeenkatu nousi levennyksen jälkeen tärkeämpään rooliin. Asiaa auttoi myös Hämeenkadun sijainti suoraan Hämeensillan jatkona. Myöhemmin myös Viistokadun poistaminen Keskustorilta hiljensi Kauppakadun liikennettä entisestään.

Aleksis Kiven katu on Sandbergin talon kohdalla yksisuuntainen, eikä Kauppakadun ja Aleksis Kiven kadun risteyksestä pääse kuin yhteen suuntaan. Sandbergin talon ympäristö ei ole kovin raskaasti liikennöityä. Kauppakadulta Aleksis Kiven kadulle suuntautuu kuitenkin jonkin verran tavarakuljetuksia ja huoltoajoa, mutta suurimmassa osassa Sandbergin talon viereisessä liikenteessä ovat jalankulkijat ja pyöräilijät.

7. Sandbergin talo Keskustorilta päin

Ympäristössä ei ole paljon kasvillisuutta. Aleksis Kiven kadun varrella Kelan talon kohdalla on istutettuja puita. Lisäksi puita on Keskustorin pysäköintialueiden välissä sekä Vanhan kirkon ympärillä. Enemmän kasvillisuutta on Keskustorin toisella puolella Kirjastonpuistossa. Kesäisin Keskustorilla on kukkaistutuksia.

Mittasuhteiltaan Sandbergin talo istuu hyvin katunäkymään. Räystäskorkeudet ovat kutakuinkin samat viereisessä Kelan talossa sekä Raatihuoneessa. Tyyliiltään Sandbergin talo sopii myös hyvin ympäröiviin rakennuksiin, joista suuri osa on samalta aikakaudelta. Kelan talo eroaa niin tyyliiltään kuin rakennusajankohdaltaankin Sandbergin talosta huomattavasti, mutta rakennusten

8. Näkymä Kauppakadulta Keskustorille

9. Näkymä Aleksis Kiven kadulta etelään

massoittelu ja samankaltaiset mittasuhteet pehmentävät kokonaisvaikutelmaa.

5.2 Ulkotilat

Ensimmäisen kerroksen julkisivuissa ei ole jäljellä juurikaan alkuperäistä. Rapatun tiilijulkisivun ja kaari-ikkunoiden tilalla on sileä graniittinen julkisivu teräspuitteisella näyteikkunanauhalla. Muissa kerroksissa rakennuksen alkuperäinen ilme on säilynyt hyvin, vaikkakin koristeellisuutta on karsittu esimerkiksi ikkunoista, ja kaikki parvekkeet on poistettu. Materiaalina on rapattu ja maalattu tiili.

Julkisivuihin on tullut myös muita, esimerkiksi tekniikan tuomia muutoksia. Ilmanvaihtokoneita on sijoitettu sisäpihan puolelle, joten ne eivät näy katujulkisivuissa. Sisäpiha on myös valaistu ulkoseiniin kiinnitetyin valaisimin.

Katujulkisivuissa näkyvää tekniikkaa ovat muun muassa valvontakamerat osassa sisäänkäyntejä. Keskustorille päin näky

myös kulmarakennuksen katolla olevan huoltoluukun kaiteet. Näyteikkunoita varjostavat markiisit. 1978 julkisivuihin tehtiin värimuutos eikä alkuperäistä sävyä ole tutkittu.

Sisäpihan varastorakennusten ulkoarkkitehtuurin alkuperäisyysaste on kohtuullinen. Piharakennuksia ei ole paalutettu ja niiden perustukset ovat huonossa kunnossa.

Asfaltoitu sisäpiha on tällä hetkellä paikoitustilana. Sadekatoksia on kolme kappaletta. Käynti sisäpihalle tapahtuu Aleksis Kiven kadulta alkuperäisellä paikallaan olevalta käytävältä.

Sisäpihalle antavat ikkunat ovat pääasiassa T-mallisia puuikkunoita, paitsi osa läntisen ja pohjoisen siiven ikkunoista, joissa ei ole jakopuitteita. Ullakoilla on pienet suorakaideikkunat, joista osassa on lasin sijasta verkko. Myös sisäpihajulkisivujen rappaus on paikoin rapistunut.

12. Sisäpihan läntinen siipirakennus

11. Kauppakadun siiven pihajulkisivu

13. Sisäpihan pohjoinen siipirakennus

5.3 Sisätilat

Sisätiloista kellaritilat sekä kolmas kerros ovat säilyneet lähimpänä alkuperäisessä asuaan. Muista tiloista melkein kaikki väliseinät on jossain vaiheessa purettu tai siirretty, joten alkuperäinen huonejako ei juurikaan ole enää hahmotettavissa. Sisäpihan siivessä on tehty päällystystöitä, pesutiloja yms., mutta siellä on paikoitellen näkyvissä vanhaa seinä- ja lattiapintaa.

Kolmikerroksisen osan ensimmäisen ja toisen kerroksen väliseinät on melkein kaikki poistettu ja korvattu pilareilla, ja tila on nykyisin avaraa liiketilaa. Kolmannessa kerroksessa väliseinien paikkojen muutokset ovat vähäisempiä, mutta seinäpinnat on uusittu ja materiaalit modernisoitu.

Keskustorin siiven kolmannessa kerroksessa yksi nykyisistä toimistotiloista, entinen asuinhuone, on säilynyt alkuperäisessä asussa, lukuunottamatta lattian uusimista ja seinäpintojen käsittelyä. Huoneessa on myös alkuperäinen uuni.

14. Lautalattia sisäpihasiiven ensimmäisessä kerroksessa

15. Portaat ja tiiliseinäpintaa sisäpihasiivessä

16. Kolmannen kerroksen entinen asuinhuone

17. Kolmannen kerroksen käytävää Keskustorin siivessä

Satunnaisia vanhoja väliovia on säilynyt. Esimerkiksi toisessa kerroksessa Kekäleen henkilökunnan tiloissa on vanhoja peiliovia.

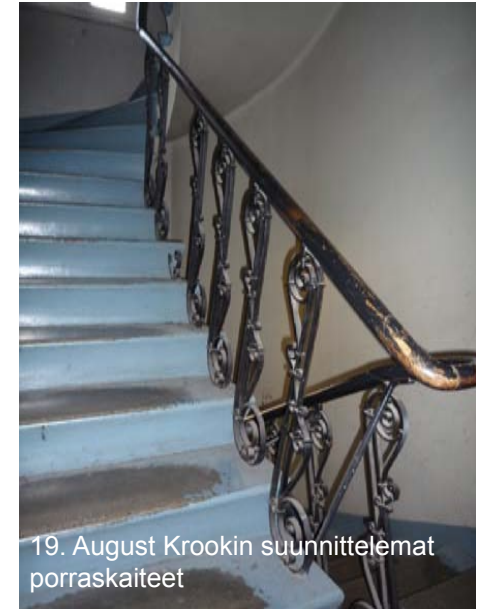
Monet portaat ovat säästyneet suuremmilta muutoksilta. Myymälätiloissa ja asiakkaiden käytössä olevia portaita on uudistettu enemmän, mutta henkilökunnan käytössä olevat portaat ovat lähempänä alkuperäistä asuaan.

Esimerkiksi sisäpihasiiven ja Kauppakadun siiven välissä olevassa porrashuoneessa on alkuperäiset August Krookin suunnittelemat valurautakaiteet vuodelta 1906. Kauppakadun siiven myymälätilan toisesta kolmanteen kerrokseen johtavat portaat on suljettu kevyellä väliseinällä sekä alhaalta että ylhäältä.

Rakennuksessa on yksi hissi, joka on konehuoneineen alkuperäinen vuodelta 1934. Hissi sijaitsee Kauppakadun siivessä, ja siihen mahtuu enintään 6 henkilöä. Hissillä pääsee muun muassa kolmannessa kerroksessa sijaitseviin vuokratoimitiloihin.

18. Väliovi Kauppakadun siiven toisessa kerroksessa

19. August Krookin suunnittelemat porraskaiteet

20. Väliseinällä suljetut portaat Kauppakadun siivessä

21. Sisäkuva hissistä

22. Kulmarakennuksen entiset palvelioiden portaat

Koko rakennuksessa on jäljellä kaksi asuntoa. Ne sijaitsevat pohjoisessa sisäpihasiivessä toisessa ja kolmannessa kerroksessa. Käynti asuntoihin tapahtuu sisäpihalta porrashuoneen kautta. Asunnot ovat Kekäleen henkilökunnan käytössä. Asuntojen ikkunat antavat sisäpihalle. Yksi ikkuna antaa myös Sandbergintalon ja Kelan talon väliin. Toisessa asunnossa on myös talojen väliin jäävä katettu ulkotila.

Kellaritilat toimivat pääosin Kekäleen varastotiloina, ja niihin ei ole tehty suuria muutoksia. Sisäpihasiiven kellaritilat on vuokrattu, ja

ne ovat myös monin paikoin alkuperäisessä asussaan, normaalia kuluneisuutta lukuunottamatta. Talotekniikka on luonnollisesti tuonut muutoksia, kuten läpiveintejä palkkeihin yms.

23. Portaiden kulumia sisäpihasiiven kellarissa

24. Talotekniikkaa kulmarakennuksen kellarissa

25. Kauppakadun siiven ullakkoa

Ullakkotilat ovat monin paikoin alkuperäisessä asussaan. Ullakkotiloissa on perinteinen vapaasti ladottu tiilipermanto, jonka on ollut tarkoitus toimia palokatkona siinä tapauksessa, että ullakolla syttyisi tulipalo. Osassa ullakkotiloista on puiset häkkivarastot. Ullakolta on myös käynti lumenpudotus- ja huoltoluukun kautta katolle. Luukun kautta hoidetaan myös liputus.

5.4 Keskustorin siiven porrashuone

Keskustorin siiven pohjoisessa päädyssä on porrashuone, jota pitkin pääsi toisen ja kolmannen kerroksen asuntoihin. Porrashuoneeseen tehtiin muista tiloista poiketen upeat seinämaalaukset, jotka ovat edelleen alkuperäisessä asussaan, mutta jotka tosin vaativat kunnostamista.

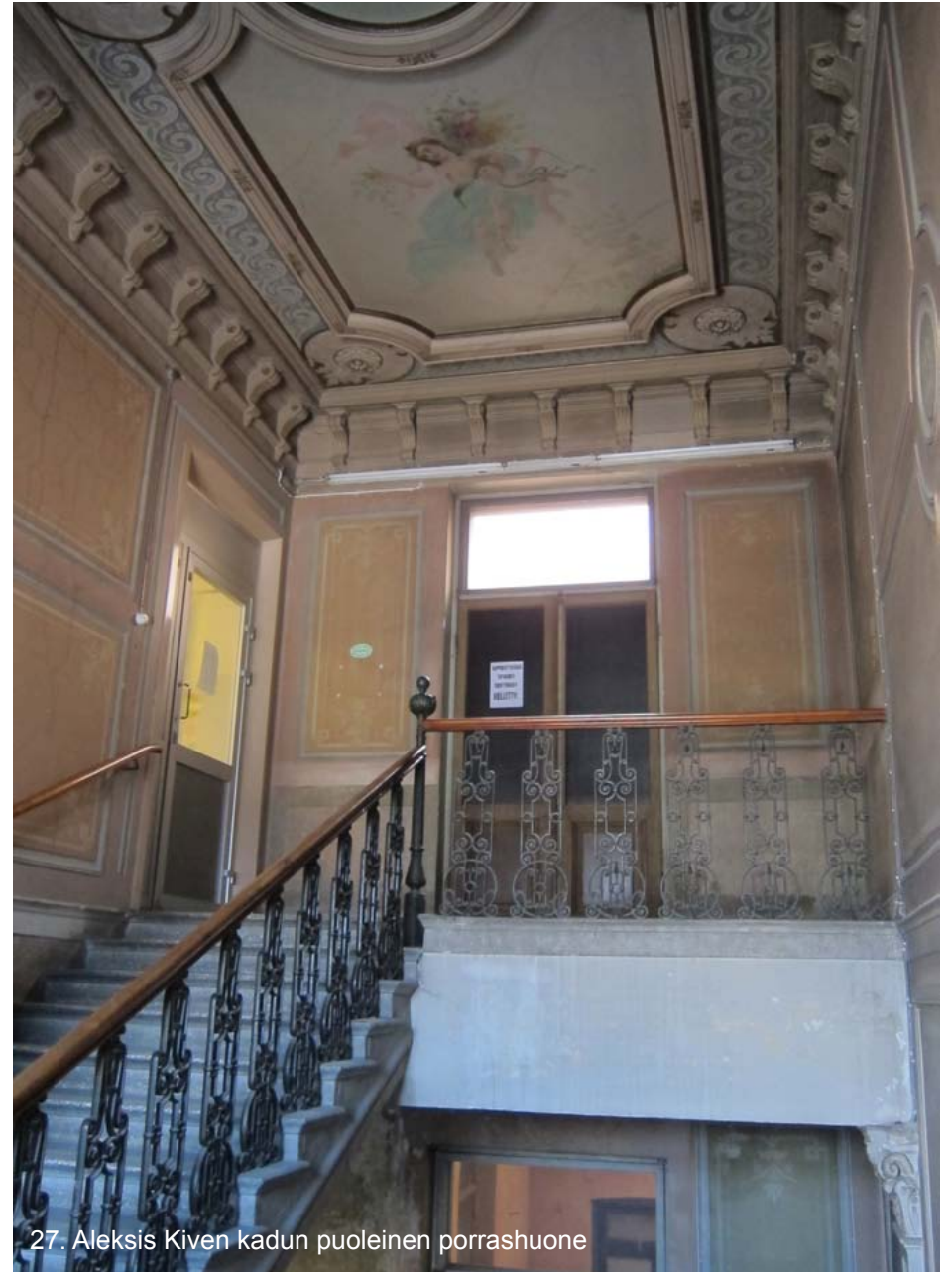
Maalausten tekijä on todennäköisesti Salomo Wuorion maalausliike, sillä sama liike oli aikaisemmin toteuttanut muun muassa Tampereen raatihuoneeseen samantyylliset maalaukset. Salomo Wuorio on tehnyt koristemaalauksia myös moniin muihin merkittäviin rakennuksiin. Sandbergin talon maalaukset ovat kuitenkin Tampereen ainoat säilyneet uusrenessanssiajan koristemaalaukset.

Maalauksissa on aiheita, jotka liittyvät rakennuksen silloisiin toimintoihin, kuten apteekkialaan ja kaupankäyntiin. Maalaukset ovat pastellinsävyisiä ja koristeellisia.

Porrashuone on muiltakin osin alkuperäisessä asussaan. Porraskaiteita muun muassa koristavat upeat valurautaiset pystytuet.

26. Kattomaalaus porrashuoneessa

27. Aleksis Kiven kadun puoleinen porrashuone

28.

29.

Yllä olevassa kuvaparissa näkyy myymälätilan muutosta. Vasemmanpuoleinen kuva on otettu vuonna 1955 Kauppakadun siiven ensimmäisen kerroksen myymälätilasta. Tällöin liike toimi rautakauppana. Oikeanpuoleisessa kuvassa näkyy samasta kohdasta kuvattuna Kekäleen vaatemyymälä vuonna 2014.

6 YHTEENVETO

Sandbergin talo on kuulunut kiinteänä osana Tampereen Keskustorin elämään jo yli 130 vuotta. Se on paitsi historiallisesti myös kaupunkikuvallisesti tärkeä rakennus.

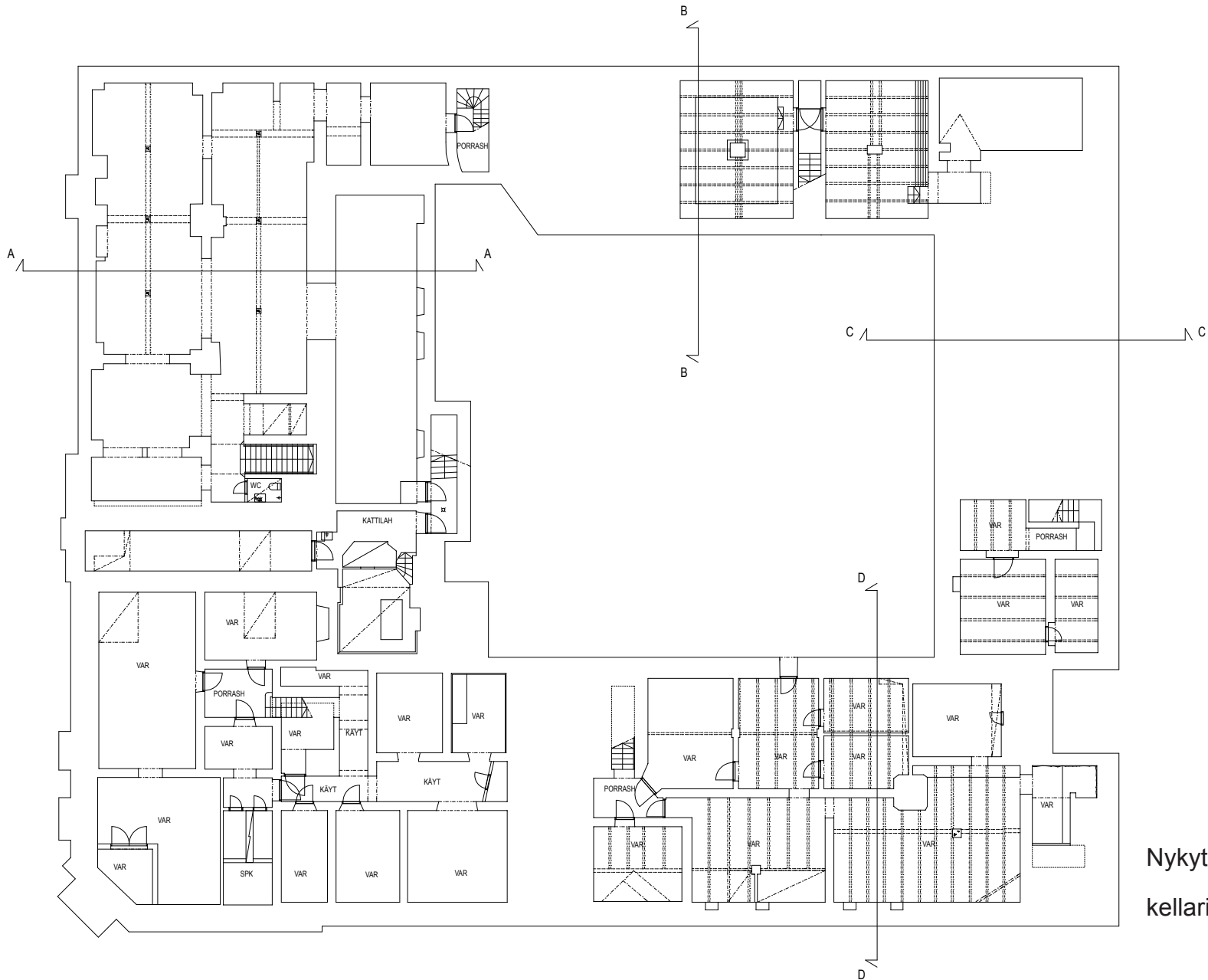
Rakentamisen kolme eri vaihetta osoittavat miten uusrenesanssi muuttui vallitsevaksi tyyliäjiksi myös Tampereella. Ensimmäinen rakennuvaihe (1882) on perusjäsentelyltään lähes klassistinen. Uusrenessanssin aiheet ovat katutasoa lukuunottamata hyvin vaatimattaomia koristelisäyksiä ikkunapielissä ja räystäillä. Kauppakadun laajennus (1891) on jo selvästi uusrenessanssirakennus kasettirappauksineen, runsaine vaakalistoineen ja koristeineen. Rakentaminen ajoittui samaan vaiheeseen kuin Raatihuoneen työmaa (1887-1890).

Kolmas rakennusvaihe (1897) on jo puhdasta ja runsasta uusrenesanssia parhaimmillan. Tyyliäjij ulottuu myös sisätiloihin, josta upeana esimerkkinä on poikkeuksellisen alkuperäisessä asussa säilynyt porrashuone maalauksineen. Huolimatta siitä, että Sandbergin talo rakennettiin kolmessa vaiheessa, se on

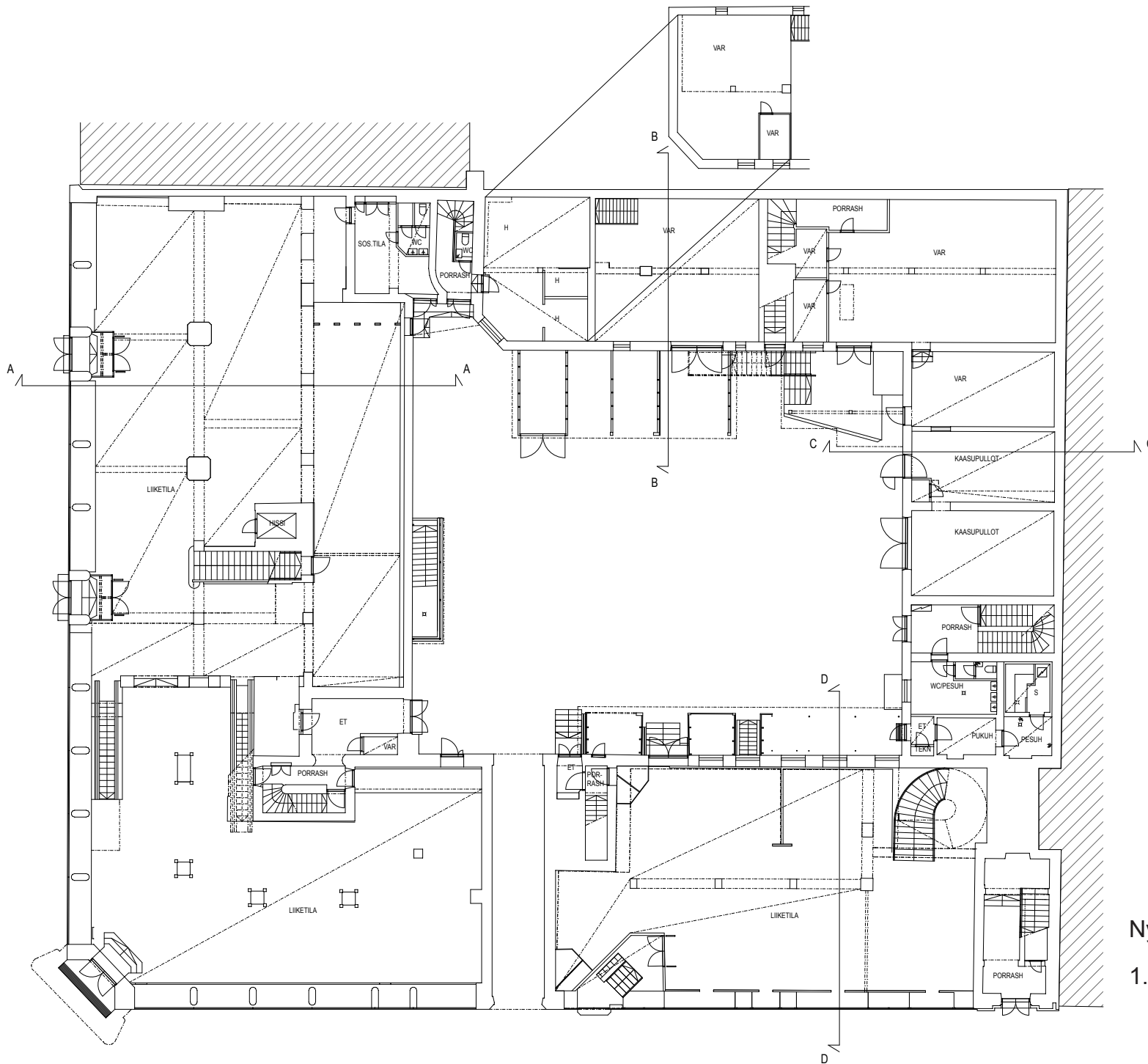
kokonaisuutena melko yhtenäinen ja harmoninen. Tyyliiltään rakennus on vuosien saatossa sekoittunut. Ensimmäisen kerroksen julkisivumuutokset ja sisätilojen rakentuminen tekee korttelista tyyllisesti kerrostuneen ja historillisesti kertovan.

Sisältä Sandbergin talo on kohdannut enemmän muutoksia kuin ulkoa, lukuunottamatta ensimmäisen kerroksen julkisivua. Keskeisimmät muutokset ovat ensimmäisen kerroksen julkisivumuutosten lisäksi parvekkeiden poistaminen sekä suuret sisätilojen muutokset, kuten asuntojen muuttaminen liiketilaksi sekä olemassaolevien liiketilojen avartaminen. Myös talotekniikan kehitys on jättänyt rakennukseen oman jälkensä. Näitä ovat lukuisien muutosten joukossa esimerkiksi hissi ja liukuportaat.

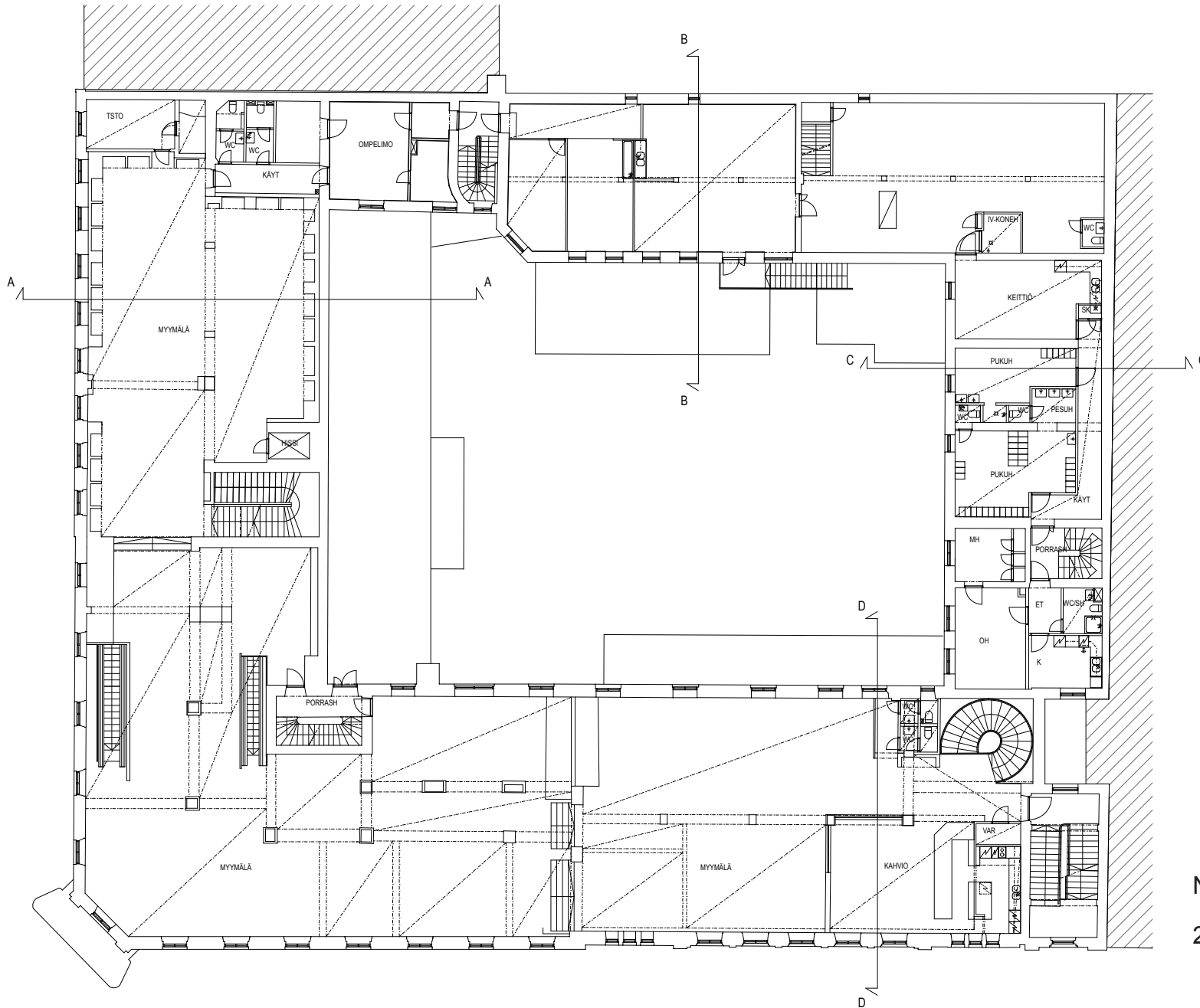
Sandbergin talo on tamperelaisen liike-elämän monikerroksellinen fyysinen symboli. Se kertoo kaupan rakenteen muutoksesta aiemmista pikkuputiikeista laajemmaksi kaupan suuryksiköiksi. Kulttuurihistoriallisesti rakennus on merkittävä osa tamperelaista kaupan, rakentamisen ja muodin historiaa. .

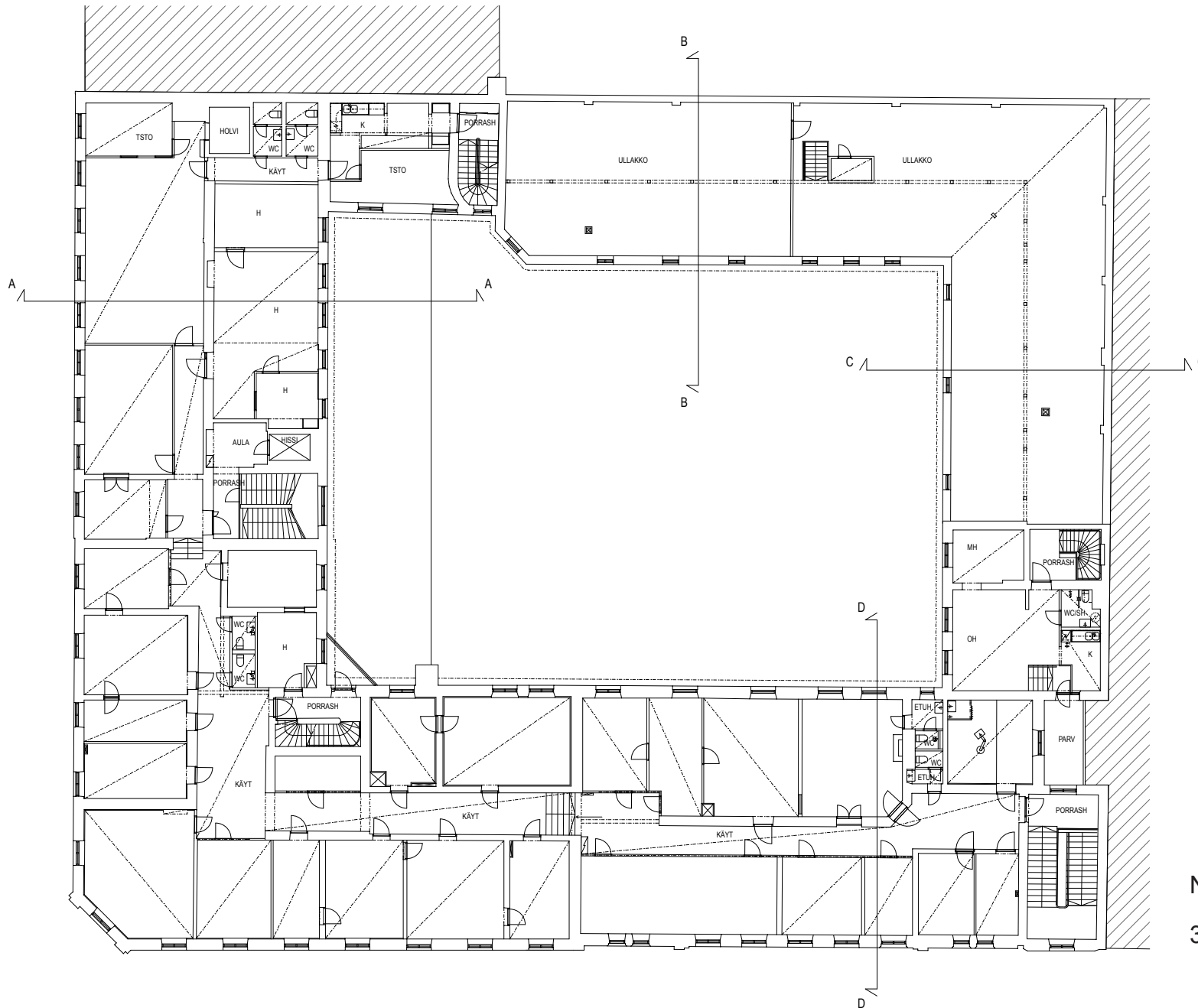
Nykytila:
kellarikerroksen pohja 1:300

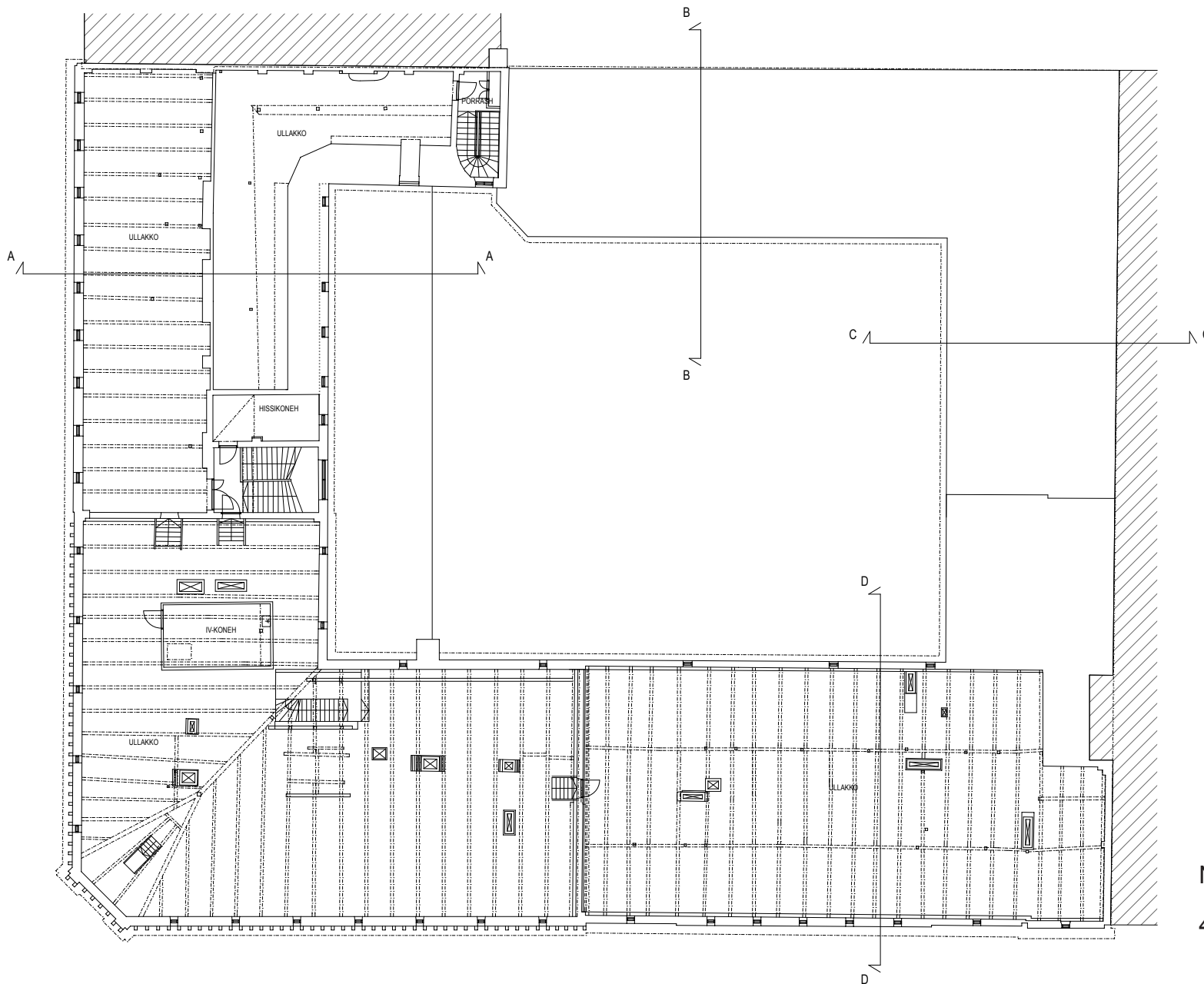
Nykytila:
1. kerroksen pohja 1:300

Nykytila:
2. kerroksen pohja 1:300

Nykytila:
3. kerroksen pohja 1:300

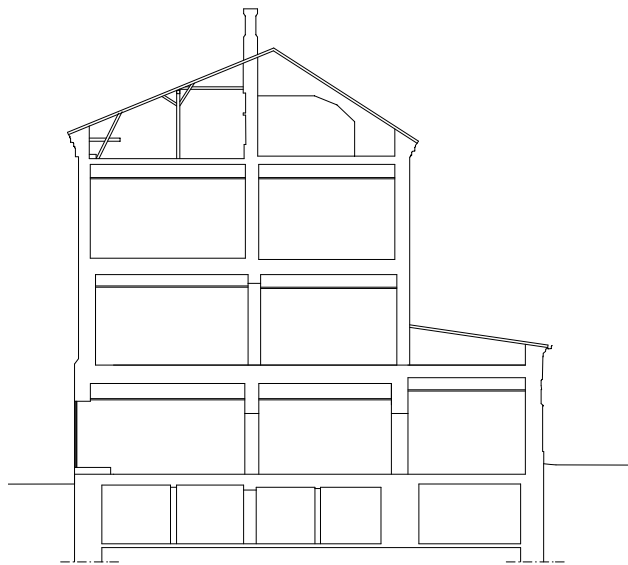
Nykytila:
4. kerroksen pohja 1:300

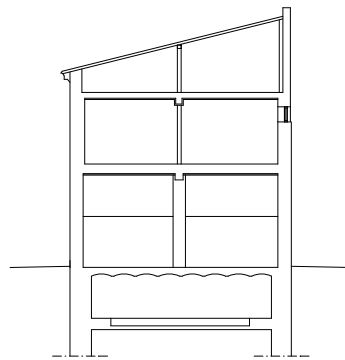
Nykytila: julkisivu etelään 1:300

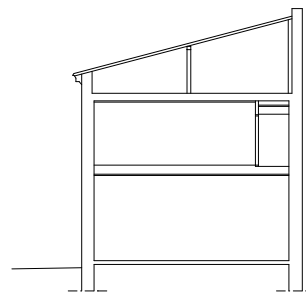
Nykytila: julkisivu itään 1:300

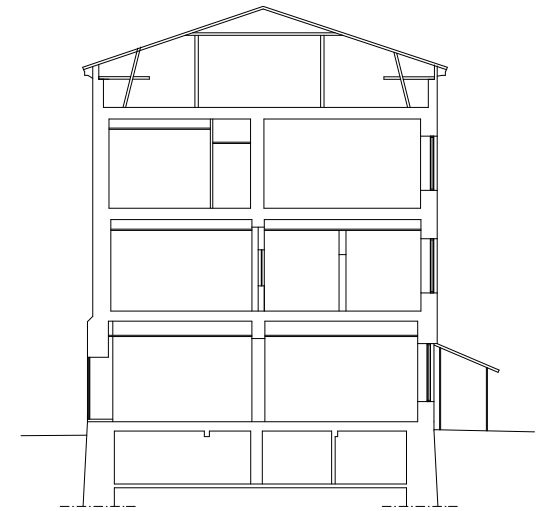
Leikkaus A-A 1:300

Leikkaus B-B 1:300

Leikkaus C-C 1:300

Leikkaus D-D 1:300

LÄHTEET

Painetut lähteet

Holmala, Aulis, Keskustorin kiinteistöt – vuosisata kaupunkikuvaa, Tampere 2010

Tampereen kaupungin ympäristötoimi kaavoitusyksikkö julkaisuja 2/98, Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, Tampere 1998

Louhivaara, Maija, Tampereen kadunnimet, Tampereen museoiden julkaisuja 51, Tampere 1999

Tiitola, Heikki, Tamperetta rakentamassa, Tampere 1948
Kauppalehti, Tampereen numero, 1914

Haastattelut

Hannu Kekäle

Painamattomat lähteet

Tampereen Rakennusvalvonnan arkiston lupakuvat

Tampereen kaupunginarkiston kaava-arkisto

Kekäle Oy:n arkisto, paalutus yms. asiakirjoja

Arkkitehtitoimisto Seija Hirvikallio, Kymppikortteli Tampere 837-102-10 Kulttuuriympäristöselvitys, 2014

Tampereen kaupungin asemakaavoitus, Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma kaava nro 8557, 2014

Valokuvat:

3, 6, 28: Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

4, 5: Tampere-seuran kuva-arkisto

2, 7-20, 22-24, 26, 29: Laura Ihalainen

21, 25: Lasse Kosunen